

ВАЖНОСТА НА ТЕКСТИЛНАТА ИНДУСТРИЈА ЗА ЕКОНОМИЈАТА НА РЕПУБЛИКА СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА

доц. д-р Силвана Жежова¹, проф. д-р Ацо Јаневски¹, доц. д-р Соња Јордева¹, доц. д-р Сашка Голомеова Лонгурова¹

¹Технолошко-технички факултет, Универзитет „Гоце Делчев“, Штип
silvana.zezova@ugd.edu.mk

Апстракт

Текстилната индустрија во Република Северна Македонија претставува една од водечките преработувачки идустрии со значителни резултати во формирањето на БДП, високото апсорбирање на работна сила и извозот. Во оваа индустриска гранка се вработени околу 35.000 работници, што претставува приближно 27 % од сите вработени во производствениот сектор или околу 6,7 % од вкупниот број вработени во земјата. Индустијата е извозно ориентирана и учествува со околу 13 % во вкупниот бруто домашниот производ (БДП) и со 27 % од македонскиот извоз. Во однос на регионалната поставеност, текстилната индустрија просторно ја покрива целата територија на Република Северна Македонија со значителна концентарција во источниот дел од земјава. Најголем дел од компаниите (преку 90 %) работат според лон системот на производство, додека само 10 % може да понудат целосен пакет на услуги. Целта на овој труд е анализа на текстилната индустрија во Република Северна Македонија, како и анализа на влијанието на корона кризата врз оваа индустриска гранка.

Клучни зборови: Текстилни компании, производство на текстил, производство на облека, лон производство, вработени.

THE IMPORTANCE OF THE TEXTILE INDUSTRY FOR THE ECONOMY OF THE REPUBLIC OF NORTH MACEDONIA

Assistant professor Silvana Zhezhova¹, Professor Aco Janevski¹, Assistant professor Sonja Jordeva¹, Assistant professor Sashka Golomeova Longurova¹

¹Faculty of Technology, Goce Delcev University, Shtip, Macedonia
silvana.zezova@ugd.edu.mk

Abstract

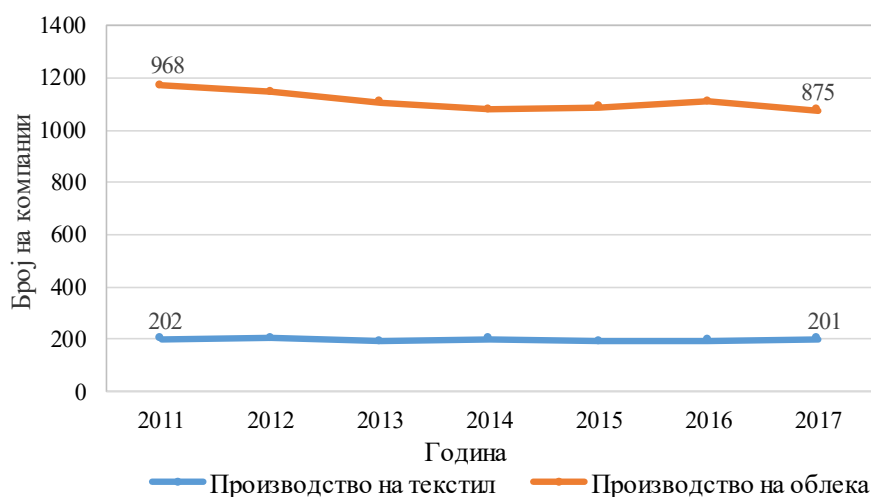
The textile industry in the Republic of North Macedonia is one of the leading processing industries with significant results in GDP formation, high absorption of labor and exports. This industry employs about 35.000 workers, which is approximately 27% of all employees in the manufacturing sector or about 6.7% of the total number of employees in the country. The industry is export-oriented and participates with about 13% in the total gross domestic product (GDP) and with 27% of the Macedonian export. In terms of regional location, the textile industry spatially covers the entire territory of the Republic of North Macedonia with a significant concentration in the eastern part of the country. Most of the companies (over 90%) operate according to the lon production system, while only 10% can offer a complete package of services. The purpose of this paper is an analysis of the textile industry in the Republic of North Macedonia, as well an analysis of the impact of the corona crisis on this industry.

Keywords: Textile companies, textile production, clothing production, lon production, employees.

1. Вовед

Текстилната индустрија е мошне значајна индустриска гранка како во светот, така и кај нас. Денес таа, и покрај техничко-технолошката револуција останува да биде значаен дел на светската трговија. Во 2017 година во Република Северна Македонија се регистрирани вкупно 1.076 компании во текстилната индустрија. Според видот на производството поделени се во две групи и тоа: компании за производство на текстил (преѓи, ткаенини, плетенини, и сл.) и компании за производство на готови текстилни производи (облека). Од вкупниот број компании во текстилната индустрија, 81 % произведуваат облека, а останатите 19 % се компании кои се занимаваат со производство на текстил (Графикон 1). Од дијаграмот претставен на Слика 1 се гледа дека бројот на компании за производство на облека постојано се намалува и во споредба со 2011 година бројот на компании се намалил за 10 %.

Повеќето од компаниите во текстилната индустрија во Северна Македонија се организирани како мали претпријатија (50 %) со вкупен број вработени од 10 до 49 или средни претпријатија (35 %) кои вработуваат помеѓу 50 и 249 работници. Овој факт е позитивен, бидејќи овозможува голема флексибилност на компаниите во однос на менување на палетата на производи, производство на мали серии и краток временски период на испорака на готовите производи. Ова претставува клучен фактор за успешна соработка со странските партнери и за опстанок на оваа индустриска гранка која е под постојан притисок на конкуренцијата и пазарните законitosti. Само 5 % од текстилните компании се големи претпријатија кои вработуваат повеќе од 250 работници. Најголем дел од текстилните компании во Северна Македонија, во однос на структурата на капиталот и неговата сопственост и потекло се 100 % во домашна сопственост, иако постојат и повеќе примери на заеднички капитал и потполно странски компании. Во однос на структурата на производството, доминира СМТ (кроење, шиене и чистење) и СМТ (кроење, шиене), но има и примери на OEM (оригинално производство), OBM (оригинален бренд) и FBS (целосен пакет на услуги). Сепак, најголем дел од компаниите (преку 90 %) работат според лон системот на производство, додека само 10 % можат да понудат целосен пакет на услуги. Ова значи дека Република Северна Македонија заостанува зад светските трендови во дизајнирање и брендирање, што претставува нова економска активност насекаде во регионот.

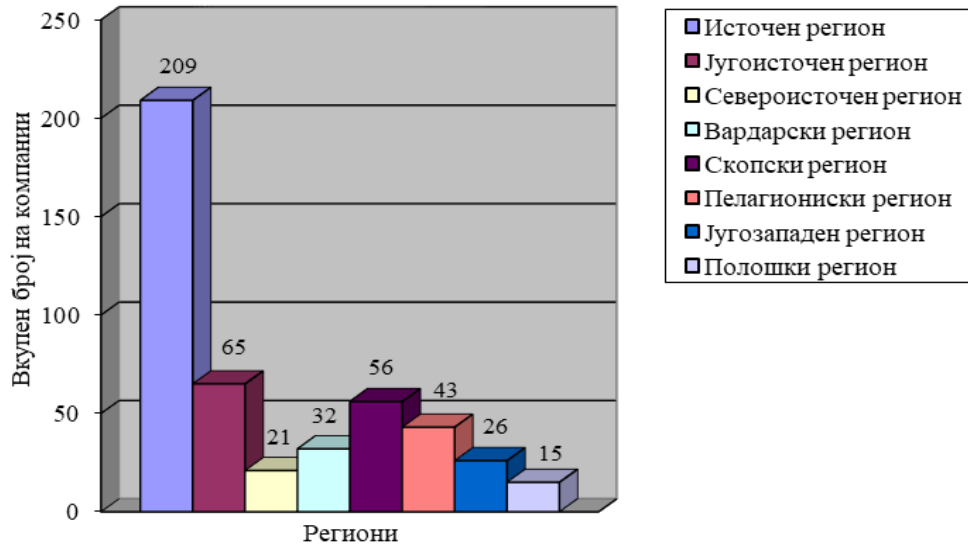
Извор: Државен завод за статистика на Република Северна Македонија

Графикон 1: Број на компании во текстилна индустрија

Chart 1: Number of companies in textile industry

Во однос на регионалната поставеност, текстилната индустрија просторно ја покрива целата територија на Република Северна Македонија со значителна концентарција во Источниот регион (Графикон 2). Повеќето од компаниите за производство на облека се

лоцирани во Штип (околу 40 % од сите текстилни компании во земјата), кои вработуваат една третина од вкупниот број текстилни работници, потоа следува Кочани со повеќе од 50 компании и Делчево со преку 30 компании. Вториот регион познат по производство на облека е Југоисточниот, кадешто се наоѓаат околу 14 % од сите текстилни компании, следува Скопскиот со 11 % и Пелагонискиот со 10 %. Најмал е бројот на текстилни компании лоцирани во Полошкиот регион.

Графикон 2: Вкупен број на текстилни компании по региони
Chart 2: Total number of textile companies by regions

1.1 Анализа на работната сила во текстилната индустрија

Еден од клучните фактори за развој и опстанок на текстилната индустрија како трудоинтензивна гранка претставуваат човечките ресурси. Текстилната индустрија вработува околу 35.000 вработени, што претставува приближно 27 % од сите вработени во производствениот сектор или околу 6,7 % од вкупниот број вработени (Табела 1). Бројот на вработени во индустријата за облека е значително поголем во однос на бројот на вработени во индустријата за текстил.

Во однос на родовата структура, најголем број од вработените во текстилниот сектор се жени. Во индустријата за производство на облека 85 % од вработените се жени, додека во индустријата за производство на текстил 58 % се жени. Во изминатиот период може да се забележи континуирано намалување на бројот на вработени во индустријата за производство на облека, од 34.680 во 2010 година на 29.112 во 2019 година, односно намалување од околу 5.570 вработени. Од друга страна, пак, индустријата за производство на текстил од 2013 година бележи континуирано зголемување на бројот на вработени. Бројот на вработени во овој сектор се зголемил од 3.714 вработени во 2010 година на 10.073 во 2019 година, односно се зголемил за 6.360 вработени.

Табела 1: Број на вработени во текстилната индустрија во периодот 2010-2019 година
Table 1: Number of employees in the textile industry, 2010-2019 year

Година	Преработувачка индустрија			Производство на текстил			Производство на облека		
	Мажи	Жени	Вкупно	Мажи	Жени	Вкупно	Мажи	Жени	Вкупно
2010	50.141	50.952	101.093	1.553	2.161	3.714	5.570	29.110	34.680
2011	50.952	49.926	100.878	1.114	2.044	3.158	4.602	27.923	32.525
2012	50.834	50.298	101.132	943	1.769	2.712	4.697	28.663	33.360
2013	52.997	51.217	104.214	1.009	1.728	2.737	4.603	28.008	32.611
2014	56.134	55.425	111.559	1.982	2.946	4.928	4.972	27.941	32.913
2015	55.436	55.772	111.208	2.035	3.100	5.135	4.753	26.989	31.742
2016	56.708	54.694	111.402	2.155	3.131	5.286	4.687	26.232	30.919
2017	56.934	58.680	115.614	3.029	2.998	6.027	4.265	25.978	30.243
2018	61.460	62.899	124.359	3.049	4.470	7.519	3.947	24.285	28.232
2019	66.667	68.196	134.863	4.188	5.885	10.073	4.025	25.087	29.112

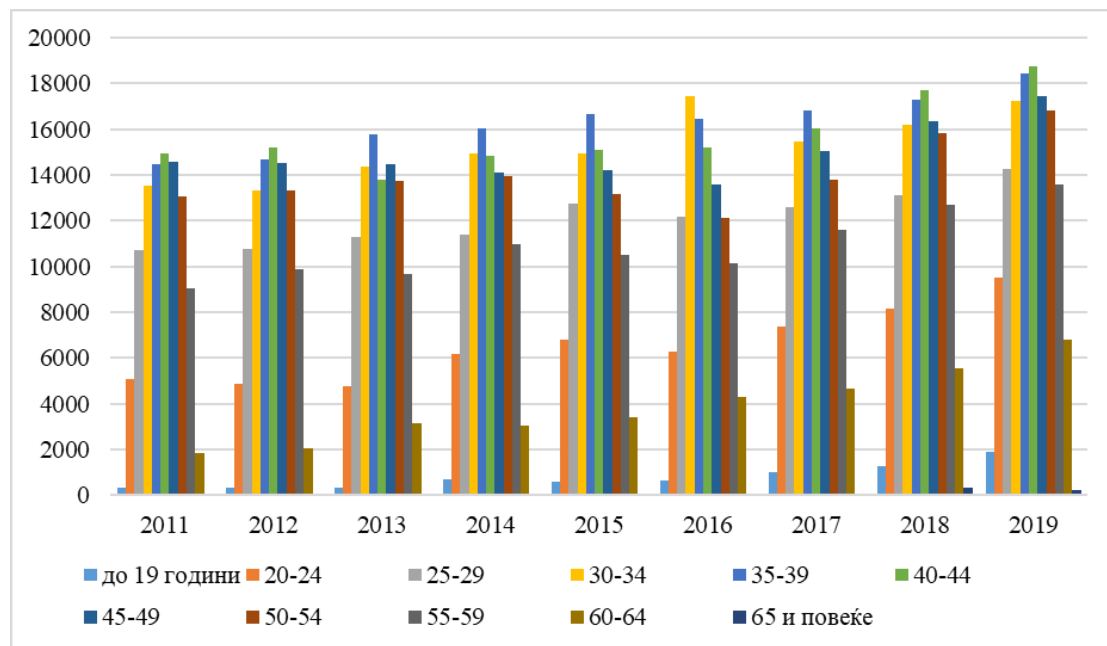
Извор: Државен завод за статистика на Република Северна Македонија (МАКСТАТ база на податоци)

Во однос на образовната структура, податоците (Табела 2) покажуваат дека најголем дел од вработените (околу 70 %) во преработувачката индустрија се со низок степен на образование (завршено основно или средно училиште). Сепак, традицијата и долгото искуство во текстилот обезбедува релативно обучена работна сила во тој сектор. По нив најзастапена е структурата на квалификуваните и висококвалификуваните профили. Во 2019 година бројот на вработени со вишо образование е 2.501, со високо образование е 8.985 или околу 7 % од вкупниот број на вработени.

Табела 2: Вработени според степенот на образование, 2011-2019 година
Table 2: Employees according to school preparation, 2010-2019 year

Год.	Без образ.	Незав. основно образ.	Основно образ.	3 год. средно образ.	4 год. средно образ.	Више образ.	Високо образо	Магистратура	Докторат	Вкупно
2011	281	779	13.885	18.188	53.257	2.437	8.093	253	26	97.199
2012	193	672	13.924	15.533	56.892	2.501	8.985	264	7	98.970
2013	386	589	12.793	15.255	58.098	2.410	11.183	416	19	101.146
2014	521	509	14.455	14.326	60.940	2.597	12.047	367	23	105.785
2015	218	1103	13.439	13.961	62.176	3.020	13.513	432	15	107.877
2016	805	491	11.740	14.212	65.655	2.644	12.140	546	19	108.251
2017	530	1140	12.154	14.619	63.537	2.301	12.055	564	22	106.922
2018	281	779	13.885	18.188	53.257	2.437	8.093	253	26	119.295
2019	193	672	13.924	15.533	56.892	2.501	8.985	264	7	129.748

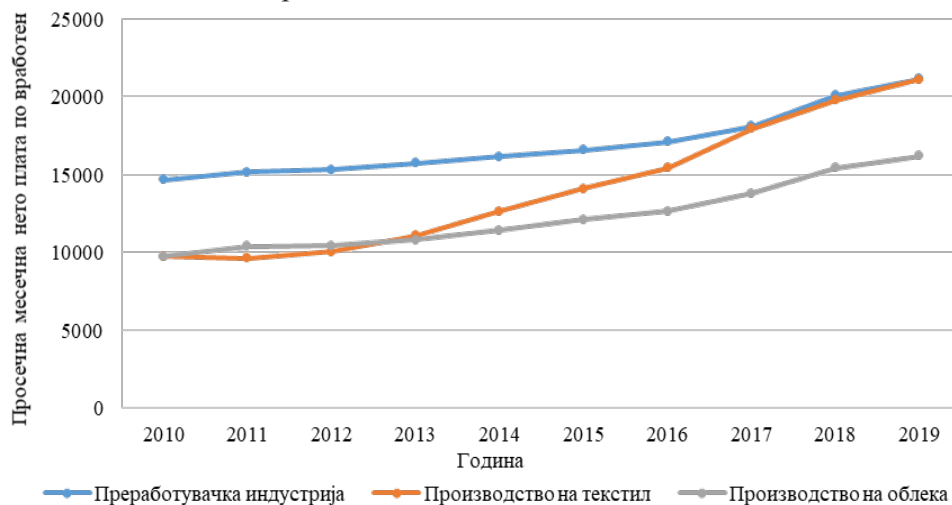
Извор: Државен завод за статистика на Република Северна Македонија (МАКСТАТ база на податоци)

Извор: Државен завод за статистика на Република Северна Македонија (МАКСТАТ база на податоци)

Графикон 3: Вработени според возраста, 2011-2019 година
Chart 3: Employees by age, 2011-2019 year

Во однос на возраста, податоците (Графикон 3) покажуваат дека најголем дел од работната сила ангажирана во производниот сектор во периодот од 2011 до 2019 година е на возраст од 30 - 49-годишна возраст. Во 2019 година најголем дел од вработените, околу 28 % се на возраст од 35-44 години, 25 % се на возраст од 45-54 години, 24 % се на возраст од 25-34 години, 10 % се на возраст од 55-59 години, 7 % се на возраст од 20-24 години и околу 5 % се постари од 60 години. Иако текстилната индустрија е важна гранка на македонската економија, сепак, платите во овој сектор се традиционално ниски. Една од главните причини за ова е ниската продуктивност како и ниската автоматизација на производниот процес. Минималната плата е регулирана со колективни договори за текстилната индустрија и во поново време се интензивираат иницијативите за нејзино зголемување. Минималната плата е поставена на 39,6 % од просечната плата во стопанството.

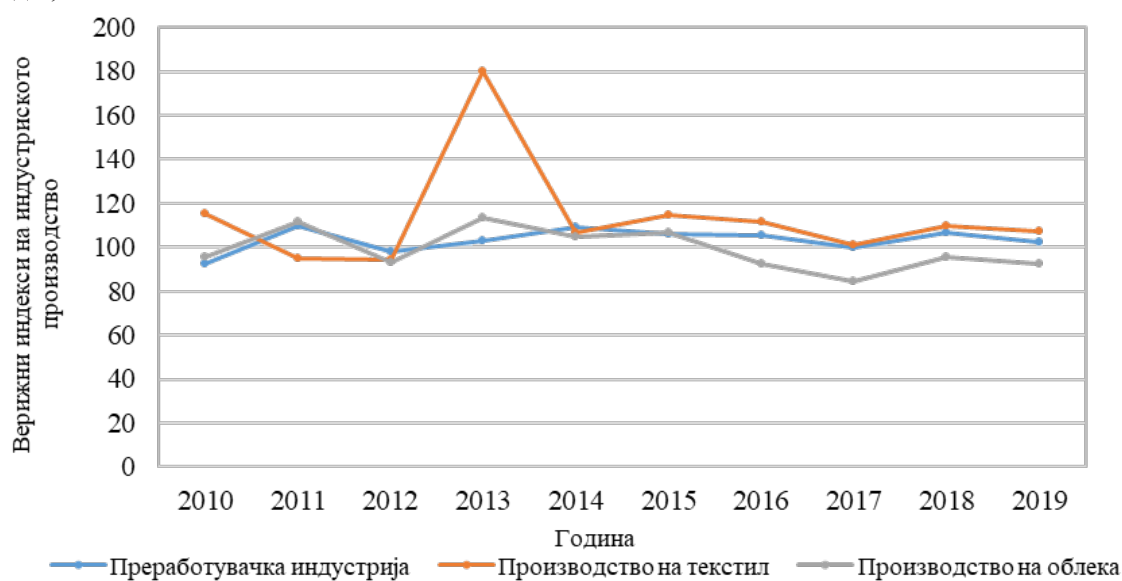
Извор: Државен завод за статистика на Република Северна Македонија (МАКСТАТ база на податоци)

Графикон 4: Просечна месечна нето плата по вработен, 2010-2019 година
Chart 4: Average net wage paid per employee, 2010-2019 year

Во измнатиот период може да се забележи континуиран раст на платите во текстилната индустрија (графикон 4). Просечната нето плата по вработен во 2010 година во индустријата за производството на облека била 9.728 денари, додека во 2019 година изнесува 16.191 денари, што покажува пораст од околу 60 проценти. Платите во индустријата за производство на текстил бележат уште позначително зголемување. Во 2010 година просечната нето плата по вработен во овој сектор била 9.746 денари, додека во 2019 година изнесува 21.129 денари, односно се зголемила за 11.383 денари. Во однос на просечната плата во преработувачката индустрија, во 2010 година, платата во текстилната индустрија била 66 проценти од просекот, а во 2019 година е дури 77 проценти, во однос на просекот во индустријата.

1.2 Важноста на текстилната индустрија за економијата

Текстилната индустрија денес значително влијание врз вкупното индустриско производство во земјата, вработеноста и извозот. Текстилната индустрија денес учествува со околу 13 % во вкупниот бруто-домашениот производ (БДП) и со 27 % од македонскиот извоз. Преку 90 % од извозот оди во земјите на Западна Европа како Германија, Грција, Холандија, Велика Британија. Водечка извозна земја за македонската текстилната индустрија е Германија на која отпаѓа и до 63 % од извозот. На Графикон 5 се преставени верижните индекси на индустриско производство за преработувачката и текстилната индустрија во периодот од 2010-2019 година. Од 2013 година преработувачката индустрија бележи стабилен континуиран раст кој во просек изнесува околу 5 % годишно. Индустријата за производство на текстил, исто така бележи континуиран раст. Од друга страна, производството на облека во последните години, од 2016 година наваму бележи негативна тенденција. Во 2019 година индустриското производство во индустријата за облека бележи пад од 7,2 %.

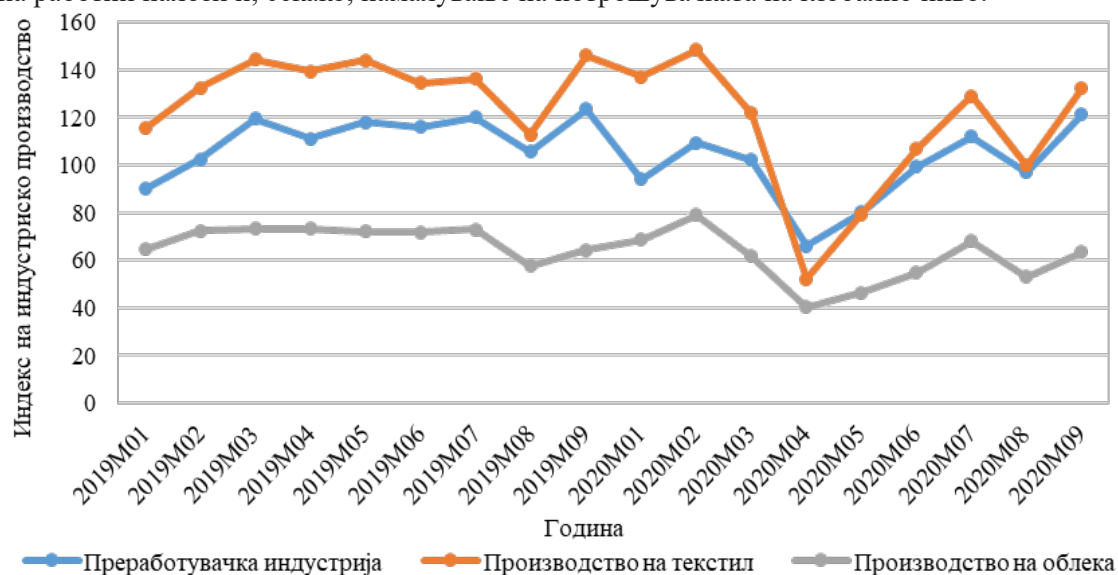
Извор: Државен завод за статистика на Република Северна Македонија (МАКСТАТ база на податоци)

Графикон 5: Верижни индекси на индустриското производство, 2010-2019 година
Chart 5: Chain indices of industrial production, 2010-2019 year

1.3 Влијанието на корона кризата врз текстилната индустрија

Корона кризата предизвикана од ширењето на вирусот Ковид-19 ја зафати македонската економија на таков начин што придонесе за намалување на приходите, ги одложи или откажа новите и веќе започнатите проекти, ја намали побарувачката на потрошувачите и создаде тешкотии во плаќањето на финансиските долгови. Текстилната индустрија во Северна Македонија исто така е погодена од економската криза предизвикана од ширењето на Ковид-19. За да се утврди влијанието на Корона кризата врз текстилниот сектор направена е анализа на индустриското производство, бројот на работници и платите од месец јануари до месец септември 2020 година. Во Табела 3 се претставени

верижните индекси на индустриското производство за анализираниот период. Врз основа на презентираниите податоци може да се констатира дека најголем пад на индустриското производство во преработувачката и текстилната индустрија имаме во месец април (Графикон 6). Производството во индустријата за производство на текстил бележи пад од 62,5 %, додека индустријата за облека бележи пад од 44,7 %. Меѓутоа од месец мај се забележува континуиран пораст на индустриското производство во преработувачката и текстилната индустрија и намалување на загубите. Најголем пад сè уште е забележителен кај индустријата за производство на текстил од 9,6 % (Табела 3). Ова, пред сè е резултат на Корона кризата и проблемите со снабдување со основни и помошни материјали, откажување на работни налози и, секако, намалување на потрошувачката на глобално ниво.

Извор: Државен завод за статистика на Република Северна Македонија (МАКСТАТ база на податоци)

Графикон 6: Индекси на индустриското производство, месечни (M01-MO9 2019 / M01-MO9 2020)
Chart 6: Industrial production volume indices in textile industry (M01-MO9 2019 / M01-MO9 2020)

Табела 3: Верижни индекси на индустриско производство, (01-09.2020 година)
Table 3: Chain indices of industrial production, (01-09.2020 year)

Година	2020									
	Месец	M01	M02	M03	M04	M05	M06	M07	M08	M09
Преработувачка индустрија		104,6	106,6	85,7	59,5	67,9	85,4	93,5	91,9	98,1
Производство на текстил		118,9	111,9	84,5	37,5	55,1	79,4	94,6	88,3	90,4
Производство на облека		106,1	109,5	84,1	55,3	64,2	76,5	93,2	92,4	98,5

Извор: Државен завод за статистика на Република Северна Македонија

Во Табели 4 и 5 се преставени податоците за бројот и просечната нето плата на вработените во преработувачката и текстилната индустрија. Евидентно е намалувањето на бројот на работници во производниот и текстилниот сектор. Бројот на вработени во месец април 2020 е намален за 9,8 % во производство на текстил и за 7,8 % во производство на облека. Во однос на платите, исто така најголемо намалување на просечната нето плата по вработен имаме во месец април 2020, пред сè како резултат на намалување на производството и Корона кризата. За месец август 2020 нето платата по вработен во индустријата за облека изнесува 17.720 денари или 64 % од просечната плата по вработен, додека платата во индустријата за текстил изнесува 22.097 денари.

Табела 4: Индекси на бројот на работниците во индустријата (01-09.2020 година)
Table 4: Indices of the number of employees in industry, (01-09.2020 year)

Година	2020									
	Месец	M01	M02	M03	M04	M05	M06	M07	M08	M09
Преработувачка индустрија	96,5	96,4	95,2	94,5	94,4	94,3	93,1	94,4	94,9	
Производство на текстил	95,4	93,8	93,0	90,2	90,1	92,7	93,6	92,6	96,8	
Производство на облека	91,8	92,4	92,4	92,2	92,9	93,1	93,5	94,2	93,6	

Извор: Државен завод за статистика на Република Северна Македонија

Табела 5: Просечна нето плата по вработен (01-08.2020 година)

Table 5: Average net wage paid per employee, (01-08.2020 година)

Година	2020								
	Месец	M01	M02	M03	M04	M05	M06	M07	M08
Просечна месечна нето-плата	27.540	27.260	26.422	25.830	26.390	26.867	27.231	27.535	
Преработувачка индустрија	23.295	23.359	22.358	20.902	21.270	22.172	22.882	23.227	
Производство на текстил	22.368	22.076	21.844	19.733	19.639	20.453	21.882	22.097	
Производство на облека	17.765	17.702	17.150	16.725	17.443	17.714	17.969	17.720	

Извор: Државен завод за статистика на Република Северна Македонија

ЗАКЛУЧОК

Текстилната индустрија во Република Северна Македонија е сектор со долга традиција и искуство. Анализата на статистичките податоци покажува дека оваа индустриска гранка е особено значајна за македонската економија, од аспект на вработеноста, извозот и позитивниот придонес кон бруто домашниот производ на државата. Во Република Северна Македонија во 2017 година во дејноста Текстил регистрирани се вкупно 1.076 компании од кои 81 % се занимаваат со производство на облека, а останатите 19 % со производство на текстил. Текстилната индустрија учествува со околу 13 % во вкупниот бруто домашниот производ (БДП) и со 27 % од македонскиот извоз. Преку 90 % од извозот оди во земјите на Западна Европа како Германија, Грција, Холандија, Велика Британија. Од 2013 година преработувачката индустрија бележи стабилен континуиран раст кој во просек изнесува околу 5 % годишно. Индустријата за производство на текстил, исто така бележи континуиран раст. Од друга страна, производството на облека во последните години, од 2016 година наваму бележи негативна тенденција.

Текстилната индустрија вработува околу 35.000 вработени, што претставува приближно 27 % од сите вработени во производствениот сектор. Во однос на родовата структура, најголем број од вработените во текстилниот сектор се жени. Во изминатиот период може да се забележи континуирано намалување на бројот на вработени во индустријата за производство на облека, од 34.680 во 2010 година на 29.112 во 2019 година, односно намалување од околу 5.570 вработени. Од друга страна, пак, индустријата за производство на текстил од 2013 година бележи континуирано зголемување на бројот на вработени. Исто така, може да се забележи континуиран раст на платите во текстилната индустрија. Просечната нето плата по вработен во 2010 година во индустријата за производството на облека била 9.728 денари, додека во 2019 година изнесува 16.191 денари, што покажува пораст од околу 60 проценти. Платите во индустријата за производство на текстил бележат уште позначително зголемување.

Меѓутоа, од март 2020 година текстилната индустрија во Северна Македонија е погодена од економската криза предизвикана од ширењето на вирусот Ковид-19. Анализата на статистичките податоци покажува дека најголем пад на индустриското производство, намалување на бројот на вработени и платите во текстилната индустрија имаме во месец април. Индустриското производство во индустријата за производство на текстил бележи пад од 62,5 %, додека индустријата за облека бележи пад од 44,7 %. Бројот на вработени во месец април 2020 е намален за 9,8 % во производство на текстил и за 7,8 % во производство на облека. Меѓутоа, од месец мај се забележува континуиран пораст на индустриското производство во преработувачката и текстилната индустрија и намалување на загубите. Анализите покажуваат извесно привидно стабилизирање на состојбата во

текстилната индустрија во однос на производството, бројот на вработени и платите. Ова е, пред сè резултат на преориентирање на производството и започнување на производство на заштитни маски и друга слична опрема. Но, идните предвидувања се дека 2021 година ќе биде особено тешка година за текстилната индустрија, поради недостиг на работа (заситеност со заштитна опрема, недостиг на модни налози, мали серии поради создадена залиха од намалената потрошувачка, и сл.). За да се опстане во новонастанатите услови на стопанисување неопходна е адекватна економска помош од државните институции, бидејќи во спротивно голем дел од текстилните компаниии нема да опстанат.

Користена литература:

1. Стратегија за развој на текстилната индустрија во Република Македонија (2007). Министерство за економија, Скопје;
2. Историјата на македонската текстилна индустрија со фокус на Штип (2005). Скопје, Македонија;
3. Zhezhova, S., Janevski, A., Jodeva, S., Andronikov, D. and Mojsov, K. (2017). Apparel Industry in Macedonia, Conditions and Challenges. XII Simpozijum „Savremene tehnologije i privredni razvoj“ (141-147);
4. [4] Државен завод за статистика на Република Северна Македонија, МАКСТАТ база на податоци, http://www.stat.gov.mk/PoslednoObjavenoVoMakstat_mk.aspx;
5. Текстилно трговско здружение – текстилен кластер, (<https://tta.org.mk/mk/>);
6. Жежова, С., Јаневски, А., Мојсов, К., Андроников, Д. (2014). Мода и брендирање на текстилните производи. Втора меѓународна научна конференција „Влијанието на научнотехнолошкиот развој во областа на правото, економијата, културата, образованието и безбедноста во Република Македонија“, Скопје, Р. Македонија;
7. Veselinova, E., Milevski, G. (2018) Местото и значењето на текстилната индустрија во националната економија на Република Македонија: учество во БДП, извозот и вработеноста. Годишен зборник 15 (10).
8. Стопанска комора на Македонија, (<https://www.mchamber.mk/default.aspx?mid=1&lng=1>);
9. Textile industry in North Macedonia (2019). South-East European Industrial Market - issue 1/2019, (<https://www.see-industry.com/en/textile-industry-in-north-macedonia/2/1816/>).